

BIOMETRICKÉ TECHNOLOGIE A PRÁVO NA SOUKROMÍ:

VZOROVÁ LEKCE PRO OBČANSKOU NAUKU

Úvod do biometriky a její technické aspekty

Výklad k problematice biometriky

Co je to biometrika

Biometrika je ve své podstatě věda o tom, jak měřit živé organismy. V současné době se používá především k automatizovanému rozpoznávání jednotlivců na základě jejich charakteristických anatomických rysů. Nejčastěji se setkáváme s rozpoznáváním identity z otisku prstu (například pro odemykání různých zařízení) nebo s rozpoznáváním obličeje (například na letišti pomocí kamer). Můžeme se setkat ale i s rozpoznáváním hlasu.

Rozpoznávání osob na základě toho, jak vypadají nebo jak se projevují, je staré jako lidstvo samo. Moderní biometrika je ale odlišná v tom, že osoby identifikuje automaticky a je při tom velmi spolehlivá.

Jak biometrika funguje

Účelem biometrického systému je rozpoznat identitu osoby nebo ji ověřit. Aby to mohl systém provést, je potřeba, aby byly provedeny následující kroky:

a) Osoba se musí do systému nejdříve zapsat. Představme si například systém pro zaměstnance, kdy pro vstup na pracoviště člověk používá otisk prstu. Pro zápis do systému osoba nejdříve předloží nějaký identifikační doklad, aby bylo jasné, že jde skutečně o ni.

b) Následně přiloží prst k senzoru, který pořídí tzv. *biometrický vzorek* – vyfotí si strukturu otisku prstu, a to často z více úhlů.

c) Biometrický vzorek systém zpracuje pomocí algoritmu, který změří vzdálenosti mezi různými body a ze získaných informací vytvoří *biometrickou šablonu*, kterou si uloží. Tuto biometrickou šablonu si spojí s identifikačním dokladem, který zaměstnanec při zápisu předložil.

d) Při vstupu na pracoviště zaměstnanec přikládá prst na senzor, který si prst vyfotí, informace zpracuje a porovná se vzorkem, který už má v databázi. Pokud systém najde shodu, člověka identifikuje a následně se zachová tak, jak má nařízeno – tedy typicky umožní vstup na pracoviště.

Pozitiva a negativa

Biometrika je velmi praktická v tom, že si člověk nemusí pamatovat žádná hesla a ani s sebou nemusí nosit např. klíče, pokud si pomocí biometriky něco odemyká. Biometrika je neustále vyvíjí a existují systémy a techniky poskytující vysoké zabezpečení údajů. Na druhou stranu biometrika není neomylná a může docházet k omylům v identifikaci nebo například k neoprávněným zamítnutím vstupu.

Ověřovací otázka pro žáky o tom, co je to biometrika

K čemu se v současné době používá biometrika?

- (a) Jde o systémy, které měří nejrůznější veličiny v biosféře
- (b) Jde pouze o techniky měření životních funkcí osoby pro zdravotnické účely (např. měření krevního tlaku nebo cukru v krvi)
- (c) Používá se především k identifikaci člověka na základě jeho jedinečných fyzických rysů **(správná odpověď)**

Právní aspekty biometriky

Výklad k problematice právní ochrany biometrických údajů

Problémy současnosti

Často si to ani neuvědomujeme, ale žijeme v propojeném světě. S kýmkoliv se můžeme spojit po internetu, sdílet fotky, videa, příběhy, hudbu, odkazy na články či naše názory tím, že lajkujeme nebo komentujeme. Každá naše akce v digitálním světě za sebou ale nechává stopu. Weby, které navštěvujeme, nebo služby, které používáme, se tak o nás dozvídají čím dál více – co nás zajímá a baví, co máme rádi, co naopak ne a čím souhlasíme nebo nesouhlasíme. Podle toho nám často přizpůsobují obsah, abychom se rádi vraceli a trávili na daném webu nebo platformě co nejvíce času. Aby nás ale mohl web takto poznat, potřebuje nás identifikovat a rozpoznat od ostatních uživatelů. K tomu, aby nás web odlišil od ostatních uživatelů, používá různých technik. Typicky nám do zařízení ukládá cookies, které nás identifikují podle uživatelského jména a hesla, ale také mohou sbírat informace o našem zařízení, o tom, jak často se přihlašujeme a jak se na webu chováme. Samotné vzorce našeho chování také mohou sloužit k naší jedinečné identifikaci a odlišit nás od ostatních. Identifikace se navíc čím dál víc zpřesňuje. Pravděpodobně nejspolehlivějším způsobem identifikace člověka je použití jeho biometrických údajů, které vypovídají o jeho fyzických znacích (podoba člověka), fyziologických znacích (biologické fungování, například záznam EEG), nebo o jeho chování (např. jedinečný rytmus psaní na klávesnici). S biometrikou se určitě setkáváte poměrně často. **Otázka k diskuzi:** *Kolik z vás se setkala například s odemykáním telefonu pomocí otisku prstu nebo fotografie obličeje?*

Obecně k ochraně soukromí

Používání biometrických údajů je velmi pohodlné a praktické. Například při odemykání telefonu vám stačí prst a nemusíte si pamatovat žádné heslo. Na druhou stranu, využívání biometrických údajů ale může vést k zásahům do vašeho soukromí.

Otázka k diskuzi: *Co si vlastně představujete po pojmem „soukromí“? Jak ho vnímáte? Je pro vás důležité?*

V právu se myšlenka na ochranu soukromí zrodila v roce 1890, kdy se američtí soudci Samuel Warren a Louis Brandeis ve svém článku nazvaném „Právo na soukromí“ zamysleli nad tím, zda lze stávající principy na ochranu osoby a jejího majetku mohou vztahovat i na ochranu soukromí. O právu na soukromí začali uvažovat zejména v souvislosti s otázkou, nakolik se mohou novináři vměšovat do soukromého života. Soukromí pak definovali jako „*právo být ponechán o samotě*“.

V současné době má právo na soukromí stále rostoucí význam. Nyní se podíváme na krátké video o tom, co je to soukromí, jaké má funkce a proč je jeho ochrana důležitá.

Video o ochraně soukromí a rizicích jeho narušení

Ochrana osobních údajů

Soukromí je obecný koncept a vztahuje se v podstatě na všechny aspekty našeho života. Zaručuje to, že bez našeho dovolení nebudou například veřejné orgány zjišťovat informace o našem životě, pokud jim to zákon neumožní (příkladem může být například vyšetřování trestných činů). To platí i pro firmy nebo další osoby, které by bez našeho svolení neměly získávat informace o našem soukromém životě, například tím, že se nám budou dívat přes plot. Ochrana soukromí je ještě víc konkretizována v případech, kdy někdo začne zpracovávat naše osobní údaje.

Osobní údaj je každá informace, která se vztahuje k nějaké osobě, kterou známe, nebo kterou nějakým způsobem můžeme identifikovat. Je to trochu zvláštní pojem, protože to, co je osobní údaj, bude pro každého relativní. Například přezdívka na internetu, o které já osobně vím, že patří třeba Anně Novákové, pro mne je osobním údajem, kdežto pro někoho jiného, kdo to neví, osobním údajem nebude. Osobním údajem by pro něj byla, pokud dá přezdívku do vyhledávače a ten mu najde, že přezdívka patří právě Anně.

Zpracování osobních údajů podléhá poměrně rozsáhlému souboru pravidel. Ta jsou tu zejména proto, aby chránila osoby, jejichž osobní údaje někdo jiný zpracovává. Osobní údaje totiž mají velkou vypovídací hodnotu a mohou zvyšovat zranitelnost člověka. V této souvislosti mluvíme o tzv. *informační asymetrii*, kdy jedna strana má o druhé straně velké množství informací a může je využívat ve svůj prospěch – třeba k manipulaci. Zároveň, když máme například velkou platformu, která monitoruje své uživatele, tak může mít tato platforma velký vliv na celou společnost, protože přesně ví, jaká je nálada ve společnosti, co se bude uživatelům líbit, koho budou pravděpodobně volit, a tak dále. Prostřednictvím těchto dat tak může mít vliv na celou společnost a ovlivňovat ji. Právo proto dává těmto uživatelům (tzv. subjektům údajů – tedy fyzickým osobám, k nimž se informace vztahují) práva k tomu, aby mohly vykonávat určitou kontrolu nad

svými údaji. V českém právu se mluví o tzv. *právu na informační sebeurčení*. Jde o právo jednotlivce rozhodovat podle své vůle o tom, zda, do jaké míry, jakým způsobem a za jakých okolností bude sdílet své osobní údaje s jinými osobami.

Práva a povinnosti týkající se zpracování osobních údajů jsou definovány stejně pro celou Evropskou unii, a to v Obecném nařízení o ochraně osobních údajů. Určitě ho znáte pod jeho anglickou zkratkou – GDPR.

GDPR používá následující termíny: subjekt údajů – to je fyzická osoba, ke které se vztahují informace a tyto informace jsou pak osobní údaje; správce – to je fyzická nebo právnická osoba nebo orgán veřejné moci, a tato osoba určuje, *proč* a *jak* se budou osobní údaje zpracovávat a případně je i zpracovává. Určuje tedy účel (proč) a způsob (jak) zpracování. Samotné zpracování pak správce může delegovat na někoho jiného, například na jinou firmu. Osoba, která takto pro správce údaje zpracovává, se nazývá zpracovatel.

Správce má celou řadu povinností. Primárně musí zajistit zpracování v souladu se zásadami zpracování osobních údajů, jako je zákonnost, korektnost a transparentnost zpracování, minimalizace a přesnost údajů, či zabezpečení integrity a důvěrnosti údajů. Správce také nesmí až na výjimky zpracovávat osobní údaje pro jiné účely, než pro ty účely, pro které byly původně zamýšleny. Správce také musí mít zákonný důvod pro zpracování, kterým může být například souhlas subjektu údajů, zpracování nezbytné pro splnění smlouvy mezi stranami, plnění nějaké právní povinnosti správce (například zaměstnavatel může zpracovávat osobní údaje zaměstnanců pro účely plateb zdravotního a sociálního pojištění), ochranu životně důležitých zájmů subjektu, plnění úkolu prováděného ve veřejném zájmu nebo pro účely oprávněných zájmů správce. Mimochodem, pro souhlas dítěte platí zvláštní podmínky. V ČR může dítě udělovat souhlas se zpracováním osobních údajů od svých 15 let. Pro mladší děti uděluje souhlas rodič.

Správce má o celou řadu dalších povinností, zejména vůči subjektům údajů. Kromě obecných povinností má správce i zvláštní povinnosti v případě tzv. zvláštních kategorií osobních údajů. Mezi ně patří právě i biometrické údaje.

Ochrana biometrických údajů Jak jsme si již řekli, biometrické údaje vypovídají o fyzických nebo fyziologických znacích člověka nebo o jeho chování a umožňují jedinečnou identifikaci. Nikdo totiž nemá stejné otisky prstů nebo stejnou tvář, a to ani biologická dvojčata. I když ta někdy biometrický systém dokáží ošálit, pokud ten systém není dostatečně přesný – například bere v potaz menší počet bodů na obličejí pro účely měření. Biometrické údaje také patří mezi zvláštní kategorie osobních údajů,

kterým je poskytována vyšší právní ochrana. Dalšími takovými údaji jsou např. údaje, které vypovídají o rasovém či etnickém původu, politických názorech, náboženském vyznání či filozofickém přesvědčení.

Otázka k diskusi: *Proč si myslíte, že jsou biometrické údaje ve zvláštní kategorii osobních údajů a poskytuje se jim větší právní ochrana?*

Hlavním důvodem je to, že, pokud někdo biometrické údaje zneužije, náprava není snadná. Vzhledem k tomu, že pomocí biometrických údajů lze osobu jednoznačně identifikovat, tak se na biometrické údaje víc spoléháme. A pokud někdo naše biometrické údaje získá, není snadné je změnit. Spíš je to nemožné.

Proto právo vyžaduje vyšší ochranu a zpracování biometrických údajů z principu zakazuje. Ponechává však prostor pro výjimky. Jednou z nich je výslovný souhlas osoby, která musí výslovně souhlasit se zpracováním biometrických údajů. Souhlas pak může osoba kdykoliv odvolat. Souhlas ale nemůže udělit dítě. Další výjimkou je právní povinnost – tedy například zpracování biometrických údajů v cestovních pasech nebo při vyšetřování trestných činů. Povinnost využívat biometriku mají například zaměstnanci v jaderných elektrárnách při vstupu do nejvíce chráněných částí elektrárny.

Využívání biometriky se považuje za velký zásah do soukromí, proto je například sporné využívání otisků prstů u docházkových systémů zaměstnanců a souhlas musí být precizně formulován.

Nyní si uděláme krátký kvíz.

Kvíz pro žáky o právech v souvislosti se zpracováním biometrických údajů

(pouze 1 správná odpověď)

1) *Co si myslíte, že je z hlediska práva na ochranu osobních údajů biometrickým údajem?*

- (d) Jakákoliv fotka, na které je obličej člověka
- (e) Obrázek otisku prstu ve vysokém rozlišení
- (f) Elektronická šablona vytvořená z fotografie obličeje nebo otisku prstu, na základě které lze člověka jednoznačně identifikovat **(správná odpověď)**

2) *Kdo podle vás může v souladu s právem zpracovávat vaše biometrické údaje?*

- (a) Kdokoliv, kdo použije svůj vlastní software a algoritmus na to, aby z obrázku udělal elektronickou šablonu
- (b) Jenom státní orgány pro účely vydávání biometrických pasů
- (c) Státní orgány i soukromé osoby, pokud splní některou z podmínek stanovených právem, např. pokud k tomu získají výslovný souhlas anebo jim zákon ukládá povinnost biometrické údaje zpracovávat **(správná odpověď)**

3) *Jaké podle vás má povinnosti osoba, která zpracovává vaše biometrické údaje?*

- (a) Nemá žádné povinnosti, stačí, když bude mít zákonem daný důvod pro zpracování údajů (například souhlas) a pak už si s biometrickými údaji může dělat, co chce
- (b) Má poměrně dost povinností, například musí dodržovat zásadu zpracování údajů jen pro předem určený účel a musí údaje aktualizovat a přiměřeně zabezpečit (**správná odpověď**)
- (c) Má pouze jednu povinnost, a to anonymizovat biometrické údaje a ukládat je jenom v zařízení uživatele

4) V souvislosti se zpracováním biometrických údajů mají osoby (subjekty údajů) poměrně dost práv. Na co ale podle vás právo nemáte?

- (a) Na to, aby mi správce údajů pro kontrolu zpřístupnil algoritmus, který zpracovává moje biometrické údaje (**správná odpověď**)
- (b) Na to, aby mi správce údajů sdělil, za jakým účelem zpracovává moje biometrické údaje a komu jsou tyto údaje zpřístupňovány
- (c) Na to, aby správce údajů do systému nahrál moje nové biometrické údaje (například po popálení prstu nebo plastické operaci) – tzv. právo na opravu

Výklad k problematice práv subjektů údajů

Práva subjektů

Nyní se zaměříme na to, jaká máte v souvislosti s biometrickými údaji práva. Už jsme si řekli, že zpracování údajů správcem vede k informační asymetrii, kdy má o vás správce poměrně dost informací. Vy, na druhou stranu, ale máte práva, kterých se můžete domáhat na správci. Toho můžete oslovit přímo, a to buď telefonem nebo emailem a žádat ho o informace nebo o provedení určitých úkonů. Pokud budete mít podezření, že správce svoje povinnosti neplní tak, jak by měl, můžete podat podnět k Úřadu na ochranu osobních údajů. Ten také poskytuje na svých webových stránkách www.uoou.cz spoustu informací. Má dokonce rubriku Pro mládež, kde se o ochraně osobních údajů můžete dozvědět více a třeba si i zahrát nějaké hry.

Jaká tedy máte základní práva?

Prvním právem je *právo na transparentnost*. Správce vám musí jednoduchým a srozumitelným způsobem popsat, proč a jak osobní údaje zpracovává, a musí vás informovat o všech vašich právech. Musí vám poskytnout informace o své identitě a o tom, jak jej kontaktovat a také to, komu dalšímu vaše osobní údaje sděluje. Také by vám měl sdělit, jak dlouho bude údaje ukládat a to, že na něj můžete podat stížnost u Úřadu na ochranu osobních údajů. Měl by vám také sdělit, jestli vaše údaje zpracovává na základě zákona nebo smlouvy a zda je poskytnutí údajů povinné. Rovněž by vám měl sdělit, jestli dochází k automatizovanému rozhodování na základě údajů, které o vás správce ví.

Dále máte *právo na přístup ke svým osobním údajům*. Správce by vám měl poskytnout informaci o tom, jaké všechny údaje o vás má. Zkuste si schválně někdy projít váš účet na Google, jestli ho používáte, a podívat se přes záložku Data a ochrana soukromí, jaké všechny informace si o vás osobně Google ukládá.

Dále máte *právo na opravu* – to znamená, že správce na váš podnět musí opravit nepřesné osobní údaje. Máte i *právo na výmaz* (tzv. právo být zapomenut), na základě něhož můžete správce požádat, aby vymazal vaše osobní údaje – např. když odvoláte svůj souhlas se zpracováním nebo když už údaje nejsou potřeba pro účel zpracování (například vám skončilo předplatné služby, ale pořád od dané společnosti dostáváte emaily), nebo byly údaje zpracovány protiprávně. Máte i *právo na omezení zpracování*, kdy správce musí omezit zpracování v některých případech – například když namítáte nepřesnost údajů. Máte rovněž *právo na přenositelnost údajů*, kdy vám správce musí poskytnout vaše osobní údaje ve strukturovaném, běžně používaném a strojově čitelném formátu, pokud se zpracování provádí automatizovaně nebo na základě vašeho souhlasu nebo na základě plnění smlouvy. Důvodem je to, abyste mohli svá data snadno nahrát k jinému poskytovateli stejných služeb a změnit tak poskytovatele. Dalším právem je *právo vznést námitku proti zpracování osobních údajů*. Správce pak nesmí ve zpracování osobních údajů pokračovat, pokud neprokáže závažné oprávněné důvody pro zpracování vašich osobních důvodů. A nakonec máte i *právo nebyt předmětem automatizovaného rozhodování a profilování*, pokud by takové rozhodnutí výrazně ovlivnilo vaše zájmy nebo práva. Jde například o případ, kdy bankovní systém na základě analýzy vašeho platebního chování rozhodne o tom, že nemáte nárok na půjčku nebo na hypotéku. S takovým rozhodnutím byste museli výslovně souhlasit.

Všechna tato práva se vztahují i na případy zpracování biometrických údajů. Je nutné si ale uvědomit, že prevence je nejlepší ochrana. Proto buďte obezřetní v tom, kde a komu budete své osobní údaje poskytovat. Zároveň je dobré vzdělávat se o různých formách zabezpečení, aby vaše osobní údaje nebyly zneužity. Tam, kde můžete, snažte se sdělování osobních údajů a biometrických údajů vyvarovat.

Zpracováno v rámci projektu PREČOBI podpořeného TA ČR v rámci grantu č. TL02000134: Průzkum a edukace občanů České republiky v oblasti biometrie